

STOICA BĂLĂNESCU – ODISEEA UNUI EMPIRIC ÎN VREMEA LUI CAROL DAVILA

Dr. Constantin Bărbulescu

Abstract: The present research follows the story of an empiricist physician in Bucharest by the middle of 19th century. More precisely, his fight against the sanitary administration of the Romanian Principalities, for the recognition of free practice right. His petitioning fight develops between 1860 and 1866, that is exactly the period when Doctor Carol Davila was trying to reorganize and implicitly modernize the sanitary system of the United Principalities of Romania, after 1862. This battle he would loose, as did all unlicensed healers of his time.

Keywords: history of medicine, 19th century, empirical medicine

Cu Stoica Bălănescu m-am întâlnit într-o zi a anului 2005 în dosarele prăfuite ale Fondului Direcției Generale a Serviciului Sanitar. Se făcea că era în 29 iunie 1860, când, un funcționar al Ministerului de interne transmitea la Direcție, copia unei petiții adresate Ministrului prin care un anume Stoica Bălănescu „*din mahalaua Broștenilor, Coloroa de albastru*” declara că „*a descoperit leacul cele(i) mai cumplite bole, numită Epilepsie*” (S.A.N.I.C., 1860, dosar 8, 41r). Avem de-a face, după terminologia folosită de medicii epocii, cu un „*empiric*”, adică cu un personaj fără studii medicale, care pretinde că vindecă diverse boli, dacă nu chiar pe toate laolaltă. Asemenea personaje sunt destul de numeroase la mijlocul secolului al XIX-lea, mai precis împânzesc satele și orașele Principatelor Române și fac o concurență serioasă medicilor integrați în modestul sistem sanitar al statului român. De cele mai multe ori, că sunt rurali ori urbani, ei nu fac multă zarvă, practică în liniște și ies la iveală doar atunci când, într-un fel sau altul, sunt descoperiți de autorități. Care nu sunt întotdeauna și la toate nivelurile neîncrezătoare în capacitățile lor de vindecare, dimpotrivă. Așa sunt Marin Vărzaru din districtul Vlașca, care vindecă turbarea sau Stoian Buruiiană din districtul Romanai, care vindecă nebunia, de ale căror cazuri ne-am ocupat cu o altă ocazie (Bărbulescu, 2015, 300-328). Ei bine, Stoica Bălănescu este un personaj aparte, el apare în luminile istoriei din proprie inițiativă, se pare, atunci când adresează mai sus amintita petiție Ministrului de Interne. El iese la lumina zilei de bună voie pentru a i se recunoaște de către Consiliul Medical, în frunte cu Carol Davila, capacitatea de a vindeca epilepsia. Și astfel începe saga lui Stoica Bălănescu care va agasa Consiliul Medical o bună perioadă de timp, până pe la începutul anului 1866.

Dar în fapt, ce dorește acest Stoica Bălănescu? Planul său este simplu. El cere Ministrului de Interne să dispună Consiliului Medical să îi încredințeze doi bolnavi de epilepsie pe care el să îi vindece și astfel „*să se încredințeze de adevăr atât corpul*

Doftoricesc cum și Onor. Minister” (S.A.N.I.C., 1860, dosar 8, 42r); și are grijă să adauge că el se exonerează de orice cheltuieli: plata tratamentului va fi achitată chiar de bolnavi sau de către stat. La modul ideal, el ar dori să i se livreze doi bolnavi de epilepsie, pe care să îi returneze sistemului însănătoșiți, nimic mai mult. Ori lucrurile nu sunt chiar așa de simple. Consiliul Medical este de acord cu cererea sa, dar cu condiția să dovedească mai întâi capacitățile curative asupra a trei bolnavi de la Institutul Mărcuța. Iar din acest moment între empiric și Consiliul Medical începe un adevărat joc de-a șoarecele și pisica, în care devine tot mai evident că Bălănescu vrea să vindece în condițiile impuse de el, adică fără nici o legătură cu instituțiile sistemului sanitar, iar Consiliul Medical încearcă să impună o supraveghere strictă a întregului proces de vindecare, în unul dintre spitalele bucureștene: cei trei bolnavi de epilepsie sunt aduși de la Mărcuța la Spitalul Colțea, dar Bălănescu nu binevoiește să apară spre a-i „*curaris*” pretinzând că el a vorbit deja la Spitalul Brâncovenesc spre a i se asigura o cameră specială pentru bolnavi, cameră ce se dovedește fictivă și pe care de fapt Spitalul Brâncovenesc nu i-o va pune la dispoziție. Probabil bolnavii se reîntorc la Mărcuța și Bălănescu, de data aceasta asociat cu un alt empiric – Nicolae Apoloni, doresc și cer ca vindecarea demonstrativă să se efectueze în casele proprii. Ceea ce Consiliul Medical nu poate aproba pentru simplul motiv că întregul proces de vindecare nu ar putea fi supravegheat de către un medic. Ambele părți își prezintă condițiile și nu se ajunge la niciun compromis chiar dacă doctorul Carol Davila este chemat la ordine de către Ministrul de Interne, care, îi cere în scris, în iunie 1861, o întrevvedere personală pentru a-i oferi „*oarecare explicațiuni*” (S.A.N.I.C., 1860, dosar 8, 84r-v). Nu știm ce explicațiuni i-a putut oferi doctorul Davila ministrului, știm însă că poziția Consiliului Medical este acum chiar mai tranșantă decât înainte pentru că, în jurnalul întâlnirii din 11 octombrie, aflăm că „*la o știință sistematică a D-lor petiționari, nu se așteaptă consiliul niciodată*” (S.A.N.I.C., 1860, dosar 8, 88r) și în consecință sunt invitați să se supună cererilor Consiliului, în mod contrar fiind amenințați a se considera ca „*amăgitori în privința sănătății publice*” (S.A.N.I.C., 1860, dosar 8, 88v).

Ce se va întâmpla mai departe nu știm, dar un lucru este cert: nici una dintre părți nu cedează. În fața evidenței și îndârjitei rezistențe pe care i-o opun Carol Davila și colegii săi medici din Consiliul Medical, Stoica Bălănescu schimbă strategia și își va diversifica ofensiva petiționară. De data aceasta țintește mai sus: ni s-a păstrat un memoriu personal către Camera Deputaților și un altul către Primul Ministru care, toate, se reîntorc spre avizare și o poziție oficială, la Direcția Generală a Serviciului Sanitar, adică în cele din urmă tot la doctorul Davila. Situația trebuie să îl fi exasperat pe empiric. Inclusiv strategia discursivă, în aceste memorii este diferită. În cel către Camera Deputaților conflictul său cu doctorul Davila este prezent, empiricul nostru travestindu-se într-un providențial bun român sărăcit în serviciul conaționaliilor suferinzi pe când doctorul Davila pare să fie, punct cu punct, opusul său. Dar mai bine să îl ascultăm:

„*De la creația lumii și până astăzi toate academiile medicale și-au pus toate forțele*

spre a descoperi medicamentele care să poată remedia radical epilepsia, dar nici una nu a putut reuși.

Onorabl. Domnilor Deputați, poate că Creatorul m-au decis să fiu eu inventatorul acestui tezaur al lumii suferinzilor; pentru adevăr probând eu cu anexatele copii, după dovezile ce am luat numai de la unii pățimași ce i-am remediat, și între care essistă chiar dovezi medicale.

Am anunțat această operă a mea, prin petițiune, Onorabl. Minister de Interne, pentru care s-au ținut o întinsă corespondență cu Comitetul Medical, dar nici un rezultat.

Domnul Prim Doctor Davila, în convorbirile ce am avut mi-au spus că numai Franța și Englitera pot recompensa știința inventată de mine. Sunt Român D-lor Deputați doresc a se glorifia patria mea că un Român a fost inventatorul remediului unei asemenea teribile boli. Nu cer dară recompensă streinului, ci a Patrii mele, căci din om cu avere, din cauza aceștii teribile boli, de care am suferit în cursu de nouă ani și pe care am remediat-o singur, am devenit sărac.

Domnul Prim Doctor Davila, mi-a promis că mă va atașa la oricare din spitale. Am refuzat căci pățimașul de asemenea boală are necesitate de aer și umbrel, iar nu patul și aerul infectat al camerii. Am refuzat pentru că nu doresc ca străinul să ia meritul ce merită această invențiune, căci medicamentele mele sunt niște simple erburi după pământul României ...” (S.A.N.I.C., 1863, dosar 118, 2r).

Iar din memoriul trimis Primului Ministru aflăm că propusese într-un memoriu anterior (care nu s-a păstrat) înființarea unui spital public dedicat bolnavilor de epilepsie unde, generos, își oferă serviciile terapeutice. Dar în același timp, ca un empiric demn și onorabil, se delimitează la rândul lui de corpul medical declarând în fața Primului Ministru că „niciodată nu voi putea primi a face parte din corpul medical, nici a avea amestec Onorab. Direcțiune a serviciului Sanitar [în spitalul preconizat], decât aceea de a inspecta la timp pe bolnavi” (S.A.N.I.C., 1863, dosar 118, 13r).

Alături de diversificarea ofensivei petiționare, observăm căutarea disperată a unor aliați. Aliații săi sunt bolnavii vindecați care dau declarații de vindecare pe care Bălănescu le anexează fiecăreia dintre petițiile sale sau care sunt publicate în presa vremii. Astfel, în anul 1862 și 1863, ziarul „Românul” publică mulțumirile-reclamă ale câtorva „pățimași” vindecați aproape miraculos de Stoica Bălănescu (*Românul*, 1862, 659). Și același grup de bolnavi vindecați la nevoie se constituie într-un grup de presiune publică a cauzei sale redactând și ei un memoriu către Camera Deputaților.

După câte observăm, Stoica Bălănescu și asociații orchestrează o adevărată campanie mediatică ce vizează manipularea opiniei publice și a autorităților statului prin mai multe canale în favoarea cauzei proprii. Ne putem întreba: ce se află în spatele acestei campanii? Cine o conduce și de ce? După cum deja bănuim, miza acestei „afaceri” sunt banii, banii ce se pot obține de la suferinzii de epilepsie vindecați prin miraculoasa metodă Bălănescu!

Stoica Bălănescu este un personaj prea mic pentru a duce vindecarea epilepsiei la un alt nivel. Și atunci apar asociații: doctorul Drasch și Marin Sergiescu. În aprilie 1861, deci nu la mult timp după declanșarea întregii afaceri și mult înainte ca doctorul Davila să fi opus dreptul său de veto profesional care se va dovedi a avea atâta greutate, găsim contractul încheiat între cele trei părți: pe de o parte deținătorii secretului vindecării epilepsiei în persoanele lui Stoica Bălănescu și Nicolae Apoloni, pe de alta popularizatorul remediului în străinătate reprezentat prin doctorul Drasch și în sfârșit a treia reprezentată finanțatorul demersurilor care asigură cheltuielile de pornire deloc neglijabile (200 galbeni) și care în plus trebuia să obțină de la Consiliul Medical dreptul de practică al celor doi empirici – Marin Sergiescu. Știm deja că partea a treia nu a reușit să-și îndeplinească obligațiile contractuale. Miza contractului este suma pe care asociații speră să o obțină din vânzarea secretului vindecării epilepsiei în străinătate și care trebuia să fie nu mai mică de 1.200.000 lei. Nu știm dacă doctorul Drasch a ajuns în străinătate spre a populariza metoda Bălănescu, dar avem motive întemeiate să credem că întreaga combinație a fost un frumos vis de îmbogățire și nimic mai mult, deoarece îl vom regăsi pe Stoica Bălănescu la sfârșitul anului 1865 taxat drept „băcan” și nicidecum mai bogat decât fusese cu patru ani mai înainte. Știm însă cu certitudine că Stoica Bălănescu și Nicolae Apoloni nu vor obține dreptul de a vindeca bolnavii de epilepsie în Principatele Unite. Este primul eșec. Urmează la sfârșitul anului 1863 și reclamația la Serviciul sanitar a unui bolnav, și nevindecat, și cu banii luați:

„Domnule Inspector,

Aflându-mă izbit de boala Epilepsii ma'm adresat la D-nu Stoica Bălănescu, care pretinde de a cunoste leacul acestei bolale Dnia sa n-a vrut să întrebuițeză tratarea me până nu i-am înnumărta 25 #¹ pentru care am primit adeverință prin care se legă că denu mă va vindeca îmi va înapoea acia sumă. Apoi încredinșându-mă că cu tratamentu la care m-a fost supus mă va vindeca negreșit mi-a cerut și a primit încă 25 # și tot deodată m-a obligat ca să public în jurnalul românului în mai multe rânduri un articol de mulțumire pentru vindecare ce așteptam.

Dupe un tratament de șase luni ne vazând nici un folos ba încă de atunci și până acuma deja un an și jumătate înțețindu-mă bola și mai rău în zadar am reclamat acei 50 # carei dedesem și fiindcă acuma am auzit că un număr de locuitori din capitală amăgindu-se prin publicația ce făcusem se lase să se espleteze de către susnumitul, ba încă au adresat și o petiție în favorea lui către onor. Adunarea Natională. Vin cu tot respectul D-le Inspector a declara printr'aciasta, în interesul adevărului, că departe de a fi /vindecat de epilepsie după un tratament de șase luni la care m-a supus, mă aflu astăzi mult mai rău precum se poate constata de ori cine și vă rog tot deodată să binevoiiți a lua dispozițiile ce veți socoti de cuviință spre a se îndatora acel medic āpracticand am înapoia suma de bani ce-mi reține pe nedrept.

1. Semnul # este folosit în epocă drept un simbol pentru galbeni.

Niculae Radu măcelaru 30 decembrie 1863” (S.A.N.I.C., 1863, dosar 118, 44r-v).

Dar, în sfârșit, doctorul Carol Davila este înlăturat din Consiliul Medical și atunci Stoica Bălănescu, de data aceasta împreună cu nepotul său Panait Stoenescu, îndrăznește să-și reîntoarcă privirile către Consiliu, și evident petiționează: în mai 1865 trimite o petiție în care se prezintă drept vindecător a nu mai puțin de 11 boli pe care le amintim chiar cu cuvintele lui: „1. *epilepsie*, 2. *friguri epileptice*, 3. *Reumatismul*, 4. *Brânca*, 5. *Sugiu sub unghie care strică unghiile, sau se numește fistula*, 6. *Trânji*, 7. *Imoragjie*, 8. *picioare frânte sau ose zdrobite din întâmplare*. 9. *gălbinare neagră*, 10. *turbare*, 11. *pentru care nu-și poate ține udul de ore ce treptă*” (S.A.N.I.C., 1863, dosar 118, 47r) și din nou cere un local unde să-și poată dovedi abilitățile curative sub o supraveghere medicală limitată, într-o formulare care trebuie să fi impresionat negativ pe membrii Consiliului: „și tot deodată niseva întocmi o comisie de trei Domni Doctori, care vor fi însărcinați numai cu privegherea asupra pătimășilor, iar în Medicamentele noastre să nu se amestece, nici să fie slobozi de a da vreun fel de doctori vreunui dintr-acești pătimăși ca sa nu se poată face vreo greșală”. Trebuie să recunoaștem că Stoica Bălănescu ori este un impertinent notoriu, ori încercă cu tot dinadinsul să își ridice tot corpul medical în cap. Ceea ce și reușește. Și totuși, Consiliul Medical îi mai dă o șansă în august 1865 când hotărăște că, dintre toate bolile pe care pretinde că le vindecă, medicina modernă este interesată doar de turbare și de epilepsie pe care ea încă nu le vindecă, și îl invită la Spitalul Colțea, sub strictă supraveghere medicală, să trateze, după metoda proprie, pacienți bolnavi de aceste două boli. Bineînțeles că empiricul nu dă curs invitației și atunci în februarie 1866 sentința este pronunțată: „cererea domnilor Bălănescu și Stoenescu este respinsă ca neîntemeiată și [...] d-lor ca niște persoane fără drept de a exersa arta medicală, pe de o parte să se proprească pe viitor de un asemenea abuz, iar de alta să se dea în judecată criminală pentru trecut, despăgubiind pe toți acei a căror credulitate a fost exploatată de către domnii Bălănescu și Stoenescu” (*Monitorul Medical*, 1866, 44).

Întrebarea pe care ne-o punem este dacă empiricul și-a continuat practica? Cu alte cuvinte: cât de tare a fost deranjat de hotărârile înaltului for medical? Nu știm toată povestea, dar ceea ce știm pare suficient: Consiliul Medical îl însărcinează pe medicul șef al Capitalei, adică pe doctorul Iacob Felix, cu îndeplinirea hotărârii din februarie 1866, sau cel puțin așa înțelege el. Iar din răspunsul pe care îl adresează cu promptitudine Consiliului aflăm că:

„Având în vedere că după legile în ființă, partea vătămată este singura în drept a intenta acția civilă;

Având în vedere lipsa unei legi asupra essercițiului medicinei în virtutea quăria s-ar putea da în judecată penală DD Bălănescu și Stoicescu;

Având în vedere lipsa mijloacelor spre a popri pe DD Bălănescu și Stoicescu de a mai essercita medicina,

A decis:

1. *Quă medicii în servițiul communei nu pot adduce la îndeplinire dispozițiunile Jurnalului No. 84 din 9 Februarie 1866 al Onor. Consilliu Medical superior.*

2. *Qua să se roge Onor. Consilliu Medical superior, qua să faccă demarșurile necesarie, spre a se forma și promulga uă lege assupra essercițiului medicinei quare să apere publicul în contra șarlatanismului medical”* (S.A.N.I.C., 1863, dosar 118, 107r-v).

Dar se pare că doctorul Felix nu a înțeleș ce i se cerea și din răspunsul Consiliului Medical aflăm că pur și simplu i se cerea să înștiințeze Procuratura – „*singura competente în assemenea cauze*” – despre situația celor doi empirici și nimic mai mult. Și cred că aici se oprește totul.

Bibliografie

Bărbulescu, C., 2015, *România medicilor. Medici, țărani și igienă rurală în România de la 1860 la 1910*, Editura Humanitas, București.

Monitorul Medical, 1866, V, nr. 4.

Românul, 1862, VI, nr. 204-205.